

't inschrien

twintigste jaargang nr. 3, juli 1988 kwartaaluitgave

Enkele kanttekeningen met betrekking tot de Goederenlijsten

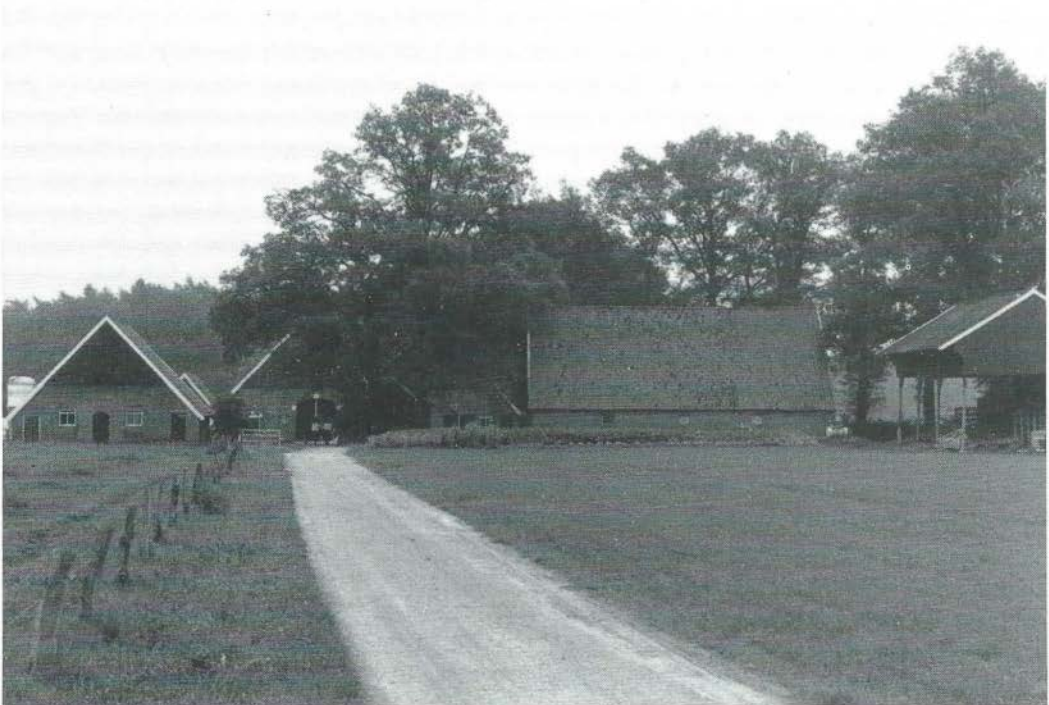
De goederenlijsten van Werden en van de Graaf van Dahl zijn geschreven op perkament. Voordien schreef men o.a. op papyrus en pas in de late Middeleeuwen begint de zegetocht van het papier.

Perkament is een voor het schrijven gladgemaakte dierenhuid, o.a. van runderen, schapen, geiten en varkens.

Perkament (Duits: Pergament) is genoemd naar de stad Pergamon in Klein-Azië¹⁾, waar sedert het begin van de tweede eeuw voor Christus een fijnere bewerking van de huiden werd toegepast. Dit perkament was niet zo goedkoop als tegenwoordig het papier en het was ook niet zo gemakkelijk te krijgen.

Daarom werden de folio's zeer efficiënt gebruikt: er werd zoveel mogelijk op één vel bijeengebracht door klein gedrongen schrift, weinig of geen ruimte tussen de woorden onderling en een overvloedig gebruik van afkortingen. Hoewel, het Oudierse "Book of Kells" heeft juist zeer veel plaats ingeruimd voor de afbeeldingen.

Een Anglo-Saksische bijbelvertaling, de beroemde Codex Amiantinus uit de tijd van eind zevende, begin achtste eeuw is gemaakt uit de huiden van ongeveer 520 kalveren. Als men bedenkt dat zo'n werk uit 1030 folio's bestond en een gewicht had van bijna 35 kg.²⁾ begrijpen we dat

De Monnikhof in De Lutte - hoofdhof van Werden

het een heel karwei geweest moet zijn boeken uit Ierland, Engeland of zelfs uit Italië mee te brengen naar onze streken. Zo veronderstelt men dat Liudger de Gotische bijbelvertaling van Ulfila, de Codex Argenteus, vanuit het klooster Monte Cassino meegebracht heeft naar Wenen³⁾.

De schrijfkunst is lange tijd het monopolie geweest van de kloosters, immers de cultuur van de Germanen berustte op mondelinge traditie. In de scriptoria van de onderscheiden kloosters is het schrijven, dag in dag uit, een vermoeiende bezigheid geweest, getuige een bewaard gebleven opmerking van een monnik: "tria digita scribunt, totum corpus laborat" (drie vingers schrijven, het hele lichaam spant zich in) en in de levensbeschrijving van Karel de Grote door Einhard lezen we hoe Karel zijn best deed het schrijven te leren. Hij had zelfs, zoals menig scholier het in uiterste wanhoop wel eens geprobeerd heeft, 't perkament onder zijn hoofdkussen gelegd. Maar het viel hem niet mee, "de hand te wennen aan het vormen van letters".

In de kloosters werden die geschriften gekopieerd die men zelf wilde bezitten, op de eerste plaats het boek bij uitstek: de Bijbel, en wel in de taal van de Kerk: het Latijn.

Ook de goederenlijsten van Werden en van de graaf van Dahl zijn in het Latijn gesteld.

Hoe kwam het klooster Werden aan al die bezittingen? "Het klooster ontving bij zijn stichting en ook later aanzienlijke schenkingen van Karel de Grote en zijn opvolgers".⁴⁾ Maar ook particulieren hebben geschonken. Enkele gedachten die bij mij opkwamen bij het lezen van één van die particuliere oorkonden, namelijk die van Oodhelm aan Liudger uit het jaar 797 zou ik aan u willen voorleggen.

Het begin van deze schenkingsoorkonde is aldus:

"Notum fieri cupio omnibus tam presentibus quam futuris..." (Ik wens bekend te maken aan allen, zowel tegenwoordige als toekomstige/mensen/...). Iets dergelijks tref ik aan in het goederenregister van

de Graaf van Dahl: "Item notum sit tam presentibus quam futuris in Christum credentibus..." (Evenzo moge bekend zijn aan zowel tegenwoordige als toekomstige/mensen/die in Christus geloven...). Onwillekeurig moet ik hierbij denken aan dezelfde nauwkeurige, waarschijnlijk eveneens uit het Romeinse recht stammende formulering uit het onveranderlijke gedeelte, van de H.Mis-toen het Latijn nog de taal van de kerk was: Aansluitend op de laatste woorden van het Onze Vader: "Sed libera nos a malo" (Maar verlos ons van het kwade) luidt het begin van het volgende gebed:

"Libera nos, quaesumus, Domine, ab omnibus malis, praeteritis praesentibus et futuris..." (Verlos ons, smeken wij Heer, van alle kwaad, verleden, tegenwoordig en toekomst...). Oodhelm schenkt een derde deel van zijn hereditas (erfenis) te Oeken en in Noord-Twente (Dulder, Mander) en een zesde deel in Rienderen onder voorbehoud van levenslang vruchtgebruik: "ad reliquias sancti Salvatoris ceterumque sanctorum" (aan de relieken van de heilige Salvator en andere heiligen), "que a Liudgero abate in Withmundi constituti sunt" (die door abt Liudger in 'Withmund-Wichmond- geplaatst zijn) en wel "pro remedio anime mee et pro eterna retributione" (voor het heil van mijn ziel en voor eeuwige vergelding)⁵⁾ Oodhelm schenkt dus zijn erfdeel aan de relieken van de heilige Salvator. Krachtigere relieken kunnen wij ons nauwelijks voorstellen en daarboven nog "ceterumque sanctorum" (van de andere heiligen). In de Middeleeuwen ging het erom krachtige relieken te bezitten. In de aan grote kerken verbonden hospitalen (hospitaal is afgeleid van het Latijnse "hospes'-gast) zoals in Siena (Italië) en Brugge waren krachtige relieken ook van groot belang - waarop moest je gezien de zeer primitieve geneeskunst in die dagen anders vertrouwen.

Bij Oodhelm wordt ook het doel van de schenking duidelijk aangegeven: voor het heil van mijn ziel en voor eeuwige vergelding. Als het een verkoopsakte betreft

staan deze woorden er niet in, maar wordt de koopprijs vermeld-“klinkende munt in plaats van zaligheid!”⁶⁾

Verder is vermeld waar en wanneer de akte is opgemaakt en door welke getuigen ondertekend. De laatste twee zijn de schrijver en de abt. Namelijk: “Ego Hildigrimus indignus diaconus subscripsi” en “Ego Abba presbiter subscripsi” (Ik Hildigrimus, onwaardige diaken heb ondertekend - en - Ik abt priester heb ondertekend). Ter vergoelijking van deze abt- in de schenkingsakte van 799, 18 januari, noemt Thiatbaldus zich daar “humilis presbiter” (nederige priester).

De goederenlijsten zijn op de eerste plaats bronnen voor plaatsnaamkunde, maar misschien bespaart het wat zoekwerk als ik hieronder enkele veel voorkomende woorden en hun vertaling geef.
triticum-tarwe, siligo (en sigilo!)- rogge, (h)ordeum-gerst, avena-haver, bracium (brace, bracilum)- moutkoren, mel (mellis)-honing, pisa-erwtten, faba-bonen, avena ad pastum equorum-haver voor paarden, porcum-varken.

De amphora is een maat voor natte waren o.a. honing, gelijk aan 2 urnae.

Molder en maldrum zijn maten voor granen en peulvruchten. Een molder is 12 schepel. Een schepel is gelijk aan een modius. Geld: marca is gelijk, aan 4 fertones (kwart) of 12 schilling (solidi). Een schilling is 12 penningen (denarii). De schilling wordt onderscheiden in leves en graves (lichte en zware). Heriscilling en herimalder: Het eerste deel van het woord is het tegenwoordige Duitse woord voor “leger”: Heer. In het Nederlands vinden we het terug in het eerste deel van het woord ‘hertog’ (Hij die voor het leger uittrekt). Het zal wel een bijdrage geweest zijn aan de kosten van een leger ter vervanging van persoonlijke dienstplicht.⁷⁾

J.B. Schildkamp

Oproep

De vereniging Oudheidkamer “Twente” zoekt contact met leden, die bereid zijn om af en toe, op afroep, administratieve ondersteuning te verlenen. Het gaat hierbij om assistentie bij verzendingen, type-werk (evt. met tekstverwerker) en dergelijke.

Belangstellenden wordt verzocht schriftelijk contact op te nemen met de secretaresse, mevr. C. Sinninghe Damsté, Lasondersingel 129-131, 7541 BP Enschede.

1) J. de Vries, Ned. Etym. Wb.

2) D.P. Blok e.a., Liudger 742-809, Doz. P. Dinzelsbacher: Die Bedeutung des Buches im Zeitalter des hl. Liudger. Stichting “Comité Oud Muiderberg” 1984.

3) Wolfgang Krause, Handbuch des Gotischen. München 1968 3. Aufl.

4) J. Mensema, ‘t Inschrien, januari 1988.

5) .P. Blok, Een diplomatisch onderzoek van de oudste particuliere oorkonden van Werden. Assen 1960.

6) D.P. Blok, idem.

7) B.H. Slicher van Bath, Mensch en Land in de Middeleeuwen Arnhem 1972.

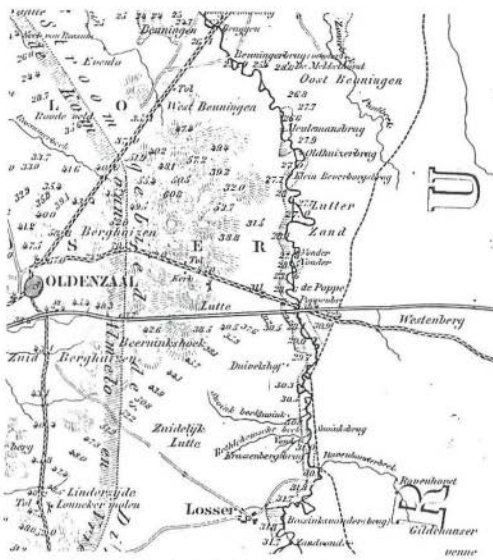
Landschapstentoonstelling Rijksmuseum Twenthe

In 1988 wordt extra aandacht besteed aan de musea in Nederland. Iedere maand worden de musea in een bepaalde provincie onder de loep genomen; in oktober zal dat het geval zijn met die in Overijssel. Vele instellingen maken van de gelegenheid gebruik om onder een bepaalde noemer een gedeelte van hun collectie bijzonder onder de aandacht te brengen. Voor het Rijksmuseum Twenthe was de keuze niet moeilijk. Aangezien een groot gedeelte van de collectie uit schilderijen bestaat en daarbinnen de landschappen sterk zijn vertegenwoordigd, werd besloten dit genre tot onderwerp te nemen.

Wel kleefde aan die keuze een bezwaar. In het Rijksmuseum te Amsterdam was immers van 2 oktober 1987 - 3 januari 1988 - onder de titel "Meesters van de 17e-eeuwse Hollandse landschapsschilderkunst" - een grote landschapstentoonstelling gehouden en het gevaar zou niet denkbeeldig zijn, dat de expositie in Enschede als een soort herhaling-in-het-klein zou worden ervaren. Daarom zijn bewust de accenten wat verlegd: bij ons gaat het niet zozeer om een wetenschappelijke dan wel educatieve benadering, en ligt de nadruk op de stoffage, de aankleding met menselijke en dierlijke figuren. Hoewel de

Gezicht op De Lutte vanuit het noordwesten door J.W. Palthe. Schilderij in het Palthe-Huis in Oldenzaal, inv. nr. 1929. (Fotoarchief Rijksmuseum Twenthe).

Kaart van ir. T.J. Stieltjes uit 1872 met daarop de ligging van de kerk en de molen van De Lutte.

meeste schilderijen uit eigen collectie afkomstig zullen zijn, zullen enkele bruikelen van elders worden betrokken.

Een voorbeeld, dat bij die gelegenheid mogelijk getoond zal worden, is het "Gezicht op De Lutte", dat eigendom is van het Historisch Museum het Palthe-Huis in Oldenzaal. Het paneeltje, dat slechts 27,2 bij 35,6 cm. groot is, is linksonder gesigneerd: J.W. Palthe. Het zou in 1837 zijn geschilderd ¹⁾.

Het middenplan van de voorstelling wordt beheerst door de in de jaren 1830-1831 gebouwde St. Plechelmuskerk (het dakruiterachtige klokketorentje dateerde uit ca. 1834/1835) ²⁾. Onmiddellijk links van de kerk zien wij de zg. Oosterbroekermolen, die in werkelijkheid een kleine 500 m. oostelijk van de kerk gelegen was. Deze standerdmolen bestond al in het begin van de vorige eeuw en was in 1939 zó bouwvallig geworden, dat hij kort daarna is afgebroken ³⁾. De boerderij links van de molen wordt door Dingeldein geïdentificeerd met "Groot Bavel" ⁴⁾. "In 1936'37 is dit losse hoes Groot Bavel oet De Lutte duur jonge werkelozen oet Enschede oach-

wer ebrach" - aldus een steen in de huidige voorgevel - naar de tuin van het Rijksmuseum Twente. De omstreeks 1780 opgetrokken boerderij lag een kleine 600 m. westelijk van de kerk. Op de achtergrond van de voorstelling tekenen zich de contouren af van het dak van de toren van Gildehaus (rechts van de kerk van De Lutte) en van het Slot Bentheim (links).

Voor de opbouw van de compositie heeft de kunstenaar nauwelijks gebruik gemaakt van diagonale lijnen, die de diepte invoeren. Dieptewerking wordt verkregen door de boompertij rechts, door het contrast tussen de beschaduwde voorgrond en het door de zon beschenen middenplan, en door het feit dat de vormen van de elementen naar de horizon toe steeds vager en ijler worden. De gezichtseinder ligt op ongeveer éénderde van de hoogte van het beeldvlak.

Z. Kolks

- 1) Vgl. b.v. Bruyn, A.G. de: In en om de Oldenzaal- Oudheidkamer. Een korte gids bij het 40-jarig bestaan der - vereeniging - opgericht 24 October 1906, Oldenzaal 1947, blz. 9.
- 2) Geerdink, J.G.: Kroniek van De Lutte (800-1875), Hengelo z.j. (1979), blz. 104, 105 en 108.
- 3) Losser in zijn kerkdorpen in oude foto's, Losser/Zutphen 1987, nr. 133.
- 4) Dingeldein, W.H.: Het losse huis Groot Bavel. Uit de geschiedenis van een Twentsch erf, Enschede 1947 (tweede geheel omgewerkte druk), tegenover de titelpagina.

Vondst van 350 joar ledn

Op 8 juni 1985 is 't 353 joar ledn, dat de Rossumse en Lutter boern met mekaar verschel hebt had. De letterlike tekst oet t maarkebook van de Lut is vertaald in t kort:

"Op 8 juni hebt n holtrichter Johan Crop - he was vervanger - en n paar aandern met de boern van de Lut den greansstean, wel at de maarke de Lut en Rossum van mekaar scheidt en den steat op de Roade Bek, wier opricht. De Rossumers hadn den daal legd en de Lutter boern holdt ne vuur den rechtn greansstean. Op 19 mei 1636 hebt n holt-richter en de opzichters enz. en de gezamenlike boern van de Lut den greansstean op de Roade Bek bie dee bruw opnei opricht en daags doarnoa is den vuur de deerde moal duur de Rossumers daal smetn en doe hebt de boern oet de Roder heurn (n deel van de maarke de Lut) t anpakt en hebt de Rossumse boern doar vothöwn en doalks den loakstean wier opnei opricht. Zoa hebt dee boern oet de Roder heurn disse vechtpartiej winn.

In datzölfde joar op 8 juni de eigenaarn van de Lut en Rossum enz. met al dee boern van beare markn bie den bewustn loakstean op de Roade Bek west en zint der owwer eens wördn, dat den loakstean, waarvan de Lutter boern meant, dat den eern stean was, zol wördn opnömn en plaatst wördn in t miln van dee bewuste ground.

Op 13 juni op Peinksteroavnd is disn bewustn stean opnömn en met tien peer, vief oet de Lut en vief oet Rossum, met trökn en zet op dee stie, woarat dee eigenaars em hebt wezn, an den veurweg noar Beuningn hen op de Roade Bek en onder den stean hebt ze acht pannstuk en acht keikes legd, zoadat de leu zölt wetn, wat vunnen kei at t um geat. Dit is gebuurd,

woarat heer Wolter Burchard en Roleff Helmich as opzichters biewarn!". Tot zoawied de tekst.

Den weg noar Beuningn is n ooldn weg van Oldzel via Singraavn noar De ernkaamp hen en den snid nog net duur de maarke Rossum hen, vuurdat den Napoleonsweg der kwam. Disn weg lig der nog gedeeltelik. In Noord-Bearghoezn is de nog de "Oude Postweg" tot an n "Roepenbeltweg"; Doarnoa is he votmaakt; der is doar no ne wear, mer in de maarke Rossum löp he as nen zaandweg met n paar waagnsspuurs derduur owwer de ground van eigenaar Blenken Blijdenstein. He geat owwer de Roade Bek. De bruw owwer de bek is vot. At n weg n bos oetkoup is den weg wier vot en is dan meulik te volgn op Singraavn en n Doarp an. t Is nog lastig vuur te steln, dat doar aleer verkeer langs gung. Den stean lig an de zuudkaant van dee bek an n weg. Ik was slim beneid, of dee acht pannstuk en acht keikes der nog lagn. Zölf opbuurn gung nich, want den kei wa ongeveeer 1½ bie 1 meter groot en dik. Ik vrög mien breur, of he nich met nen kraan met wol um ne op te buurn. Het zer: "Wa geern". No mo'k allennig nog vrag an n eigenaar Blenken Blijdenstein. Noa ennige bedeanktied vund he t ok goad. He wol t geern doon vroow op nen zoaterdagemorgn um 8 uur. Dat was ofsprökn. Op den bewustn morgn warn wie a vuur achtn an de Deernkaamperstroat bie t hek, dat toegang gif tot t terrein van Blenken Blijdenstein. Doar kwam n eigenaar met zienn zön en schup ok a an. Almoa warn wie naa neisgierig. t Was wa nat op den bosweg en n kraan kneurn der wa spuurs duur hen, mer zoonder völ last kwamn wie bie dee bewuste stie. Der wördn ketns um den kei legd en dat verbundn an n kraan. Zoonder völ meulik-

heedn haaln den kraan den kei noar bovn hen. En wier mer kieken, of der wat oonder lag. Niks, wat jammer. Wie zochn nog wa met schup en ik nog met nen iezern pin, woarmet ik ok noar maarknkeien zeuk, dee in de ground zitt. Niks. Wie hadn a hoast de moodveern loatn hangn. Ik dachn, loa'k ok es in n graavn zeukn nōast den kei. En joawa, ik stodde op wat hards, haaln dat met de hand der oet. En wat wat t...n pannstuk. Dat mos wa een van de acht wezn, want op n ofstaand van zoawat nen halvn kilometer he'j doar t eerste hoes stoan. Doar kon t nich van wezn. Wie zochn wieder en haaln nog drei pannstuk vuur n dag. Ok vundn wie nog n keike. Ne verkloaring vuur dee aandere pannstuk en keikes vundn wie in de ver-oonderstelling, dat den kei precies lag in n graavn, den n scheid vormt tusschen de maarkn Rossum en de Lut. En at he doar bleaf lign, dan zol he al t water tegn holdn. Doarum is den kei nōast n graavn in n wal drukt en kwam dee keikes en pannstuk bloat te lign in n graavn. Met t oetsmieln van n graavn zint dee aandere keikes en pannstuk in n wal terecht kömn. Doar he'w nich noar zocht. Vuur dee veer pannstuk en dat keike he'w ne stie bloat-maakt, noadat wie t eerst fotografeerd hebt en doo he'w n loakstean wier loatn

AANBESTEDING.

De COMMISSIE tot DAARSTELLING eens KUNSTWEGS van *ALMELO* naar *OOTMARSUM*, is voornemens, in den loop der maand *April eerstkomende*, op eenen nader te bepalen dag, publiek en aan de minsteischende aantebesteden:

Het AANLEGGEN van den AARDENBAAN en het BEVLOEREN deszelven, over eene lengte van 17562 Ellen, met de daarin behorende WERKEN, benevens het BOUWEN van DRIE daaraan te plaatsen TOLHUIZEN.

Een en ander volgens de Bestekken en Voorwaarden, welke zullen worden ter lezing gelegd, te *Zwolle*, *Deventer*, *Kampen*, *Follenhove*, *Goor*, *Oldenzaal*, *Ootmarssum*, *Almelo*, *Zutphen*, *Arnhem*, *Nijmegen*, *Gorinchem*, *Hardinxveld*, *Slijdrecht* en *Klundert*, op de daartoe gebruikelijke plaatsen; alsmede ter Secretarijen van de Gemeenten *Almelo* en *Ootmarssum*.

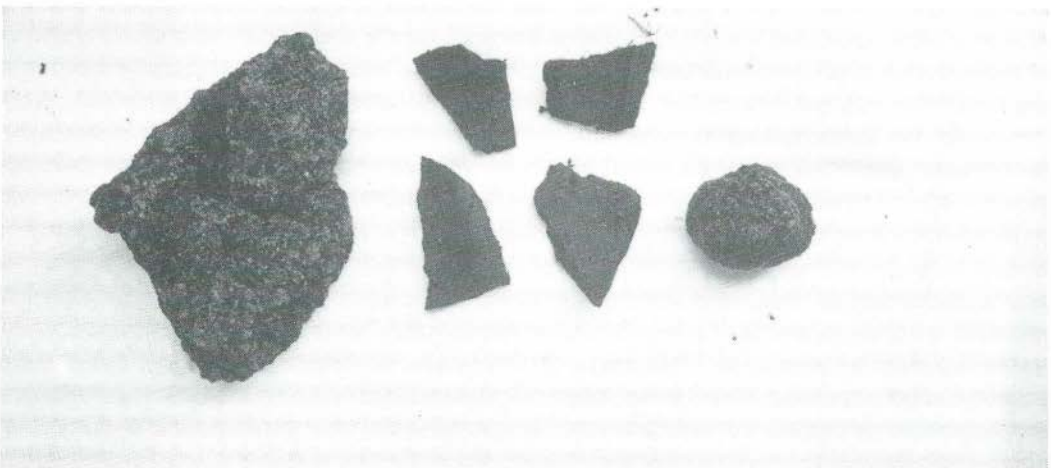
ALMELO, den 28 Maart 1845.

De Commissie voornoemd,
ARN: MARC. DIKKERS, *Presid.*
van wege dezelve,
A. H. DOZY, *Secret.*

Uit: De Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van dinsdag 1 april 1845, nr. 26.

zakn op de pannstuk en t keike, zoadat t ok an ouns noageslacht kan teunn, welkn bewustn kei at t is. Wie hebt Blenken Blijdenstein bedaankt. Heel tevrea zi'w doar-noa wier op hoes opan goan op disn mooin zoaterdagmorgn in april 1884, oonderwiel de vöggel ouns vocaal de geluks-weansn tooflōatn.

H. Engelbertink

2. De vondst onder n kei: links n ofgebrökn stuk van nen dikn kei, dan de veer pannstuk en heelmoal rechts n keike.

Nogmaals: het ontstaan van Goor

Met veel belangstelling heb ik het gedege en kritisch kommentaar van de heer N.W. Bootsma "Is dat nu Goor" in 't In-schrien van oktober 1987 gelezen, welk kommentaar - dat ongetwijfeld tot meer kennis van de vroegste geschiedenis van Goor zal bijdragen - hij schreef naar aanleiding van mijn artikel "Theorie over de ontstaansgeschiedenis van Goor" in hetzelfde tijdschrift van april 1987.

Graag zou ik op mijn beurt hierop willen reageren, maar alvorens dit te doen lijkt het mij van essentieel belang op het volgende te wijzen. Mijn desbetreffend artikel werd inmiddels opgenomen in "Sprokkel en in Goors verleden", een uitgave van de Stichting Goors Historie van november 1987. Hierbij dient te worden opgemerkt dat ik hierin het begin en het einde van de oorspronkelijke versie heb gewijzigd. Ik geloof dat het noodzakelijk is deze wijzigingen op deze plaats te vermelden.

De eerste 36 regels dienen als volgt te worden gelezen:

In augustus 1983 vonden onder leiding van Drs. A.D. Verlinde op het Schild te Goor opgravingswerkzaamheden plaats. De resultaten daarvan werden vastgelegd in Van beek en land en mensenhand¹⁾. Verlinde wijst daarin de theorie af, als zou het Schild de voorburcht zijn geweest van de Borg Goor, een theorie die o.a. door Dr. A. ten Doesschate was ontwikkeld²⁾. Volgens Verlinde was deze theorie gebaseerd op de veronderstelling dat de borgmannen (tot ca. 1300) op het Schild zouden hebben gewoond en dat het Schild derhalve als voorburcht van de Borg diende te worden beschouwd³⁾. Ten Doesschate schrijft namelijk over twee met name genoemde borgmannen⁴⁾ die toen (dit is 1374 en 1378) bij de stadspoorten, dus buiten de Borg woonden: en ik geloof dat dit voor de meesten ook al omstreeks

1317 het geval was", en verder:(...) en dat wij dus het Schild in zijn geheel als de voorburch mogen beschouwen (...)"

Voor kolom 2 van pagina 31 dient te worden gelezen:

En toen het werk eenmaal klaar was, konden er nieuwe borgmannen worden aangevraagd die gingen wonen "mallic up sijne stede", op het nieuw verworven land, op het Schild. Mogelijk dat hun aantal toen werd gebracht op twintig. Een aantal van hen bleef waarschijnlijk wonen op het oorspronkelijk borgterrein "bynnen den muren", binnen de borg-en/of borgsysteemuren, een deel van hen kan zich toen hebben gevestigd op het nieuwe verworven terrein, het Schild, terwijl een derde categorie ging (of bleef) wonen in de onmiddellijke nabijheid van de Borg "under der clocken van Ghoir". Volgens Ten Doesschate was er toen spake van negen Huizen, te weten: Heeckeren, Kevelham, Wegdam, Weldam, Olijdam, Stoevelaar, Scherpenzeel, Thije en Hoevel²³⁾. (N.B.: voetnoot 23 dient te worden aangevuld met: Blijkens het in dit boek voorkomende artikel "De verdwenen havezathe" hoort Olijdam dus in dit rijtje niet thuis). Met betrekking tot de tweede genoemde woonomgeving wordt nu een artikel duidelijk uit "Het oudste register van de vrijwillige rechtspraak der stad Goor". In artikel 60 van dit register wordt namelijk gesproken van het feit dat borgman Bernardus de Zebelinghe zijn huis verkoopt "in civitate Gore"²⁴⁾. Hieruit kan worden afgeleid dat het Schild na circa 1300 was bewoond door zeker één, maar ongetwijfeld door meerdere borgmannen. Dit was ook de mening van Ten Doesschate, zoals wij aan het begin van dit artikel al zagen. Maar niet alleen borgmannen gingen zich op het Schild vestigen, ook de gewone burgers zochten zich daar een plaatsje, zodat het Schild kan worden geschouwd als een kiemcel, waaruit zich Goor ging ontwikkelen. Wij zien hier dus duidelijk een voorbeeld van een **gestichte** stad. De stadsrechten werden in 1263 al verleend, voordat van een intensieve bewoning sprake was.

Uit het voorgaande kan worden gekonkludeerd dat er geen sprake van kan zijn dat het Schild ooit als voorburcht gefungeerd zou hebben. Vóór 1300 was het een "onbewoonbaar gebied", na 1300 werd het bewoond door zowel borgmannen als burgers.

Tot zover de korrekties. Ik denk dat met deze korrekties Bootsma en ik het over één ding eens zullen zijn en wel over het feit dat het Schild nooit als voorburcht heeft gefungeerd. Wel zijn de overwegingen welke tot deze konklusie hebben geleid verschillend; Bootsma's konklusie is gebaseerd op zijn interpretatie van de beschikbare schriftelijke bronnen en de mijne op grond van de resultaten van het jongste bodemonderzoek. Hoewel discussie op dit punt niet langer relevant is, zou ik graag tegenover Bootsma's interpretatie welke leidt tot een afwijzing van de "geldende theorie dat het Schild de voorburcht uitgemaakt zou hebben van de Borg Goor" (Verlinde) de mijne willen plaatsen met een tegenover gestelde zienswijze.

Ter Kuile:

Vermijdt de term "voorburcht", hetgeen overigens niet wil zeggen dat hij zich daarvan distancieert;

Hagens:

"Voorburcht";

Buter:

"Voorplein" (Whats's in a name), maar elders schrijft hij¹⁾ : "ze (de borgmannen) woonden oorspronkelijk in de stad" en naar mijn mening kan met "stad" alleen maar het Schild zijn bedoeld in het middeleeuwse Goor;

Ten Doesschate:

(...) en dat wij dus het Schild in zijn geheel als de voorborch mogen beschouwen, in overeenstemming met wat, naar Snuif mededeelt, in Westfalen, waar het instituut van Borchmannen veelvuldig voorkwam, de regel was²⁾;

Twentse Post:

"In feite vormde het Schild derhalve een zogenaamde voorborch"³⁾ En dan Snuif! Ik ben het met Bootsma eens dat Snuif nergens schreef dat het Schild 'de voor-

burcht was, maar ik ben het niet met hem eens dat hij dat ook niet bedoeld heeft. Integendeel, ik ben van mening dat hij dat zó vanzelfsprekend vond dat hij het niet nodig vond dat expliciet te vermelden. Laten wij hem zelf aan het woord laten in zijn "Verzamelde bijdragen"⁴⁾. Hij geeft daarin een overzicht van inrichting en bewoning van een middeleeuws kasteel en blijktens de zinsnede "In hoofdzaak zal ook de burcht te Goor deze inrichting gehad hebben", past hij dat model toe op de Goorse situatie. Wanneer nu Snuif zegt dat het hoofdgebouw van de burcht een massieve toren was, welke alleen kon worden bereikt via de valbrug en de hoofdepoort en hij voegt daaraan nog toe dat het terrein vóór de brug de voorburcht was, waarop de verschillende bijgebouwen en hij vervolgt met te zeggen dat de oude Myddelstrate (welke straat het Schild doorsnijdt) der oude stad van Goor, verlengd, toegang geeft tot het burchtterrein via de Groote Poort (ongetwijfeld nadat de valbrug was gepasseerd), dan is naar mijn mening de stelling gewettigd dat ook Snuif het Schild als de voorburcht beschouwde. Maar zoals gezegd, het lijkt mij niet meer opportuun te discussieren over de vraag hoe men in het verleden over de status van het Schild dacht. Waar het mij om ging bij het schrijven van mijn artikel was het volgende. De theorie welke er bestond over het ontstaan van Goor was gebaseerd - althans in mijn optiek - op de stelling dat het Schild als voorburcht had gefundeerd. Nu wetenschappelijk was vastgesteld dat zulks op een misverstand beruiste en de theorie derhalve niet langer houdbaar bleek, ben ik mij gaan afvragen "hoe het dan wel gegaan zou kunnen zijn". En het resultaat van mijn denkwerk vindt U - evenzeer ad profectum civitatis - in het reeds genoemde boek, alsmede in 't Inschrien van april 1987, aangevuld met de hiervoor aangegeven korrekties. Wat het wonen van de borgmannen betreft ben ik het wel met Bootsma eens dat het wonen "binnen de muren" formele elementen bevatte en dat verschillende borgmannen elders in Twente woonden. Wel

vraag ik mij af, of dat ook al het geval was ten tijde van de stichting van Goor, over welke periode mijn artikel ten slotte gaat. En ik ben geneigd daarover mijn twijfels te hebben. Ik zou mij namelijk kunnen voorstellen dat, toen de bisschop in het midden van de 13e eeuw de macht van de graaf van Goor overnam en hij mogelijk de verdediging van het gebied ging versterken, hij geen beroep deed op "schoenlappers en stoeldraaiers", maar wel degelijk op potentiële "vechtersbazen", die wel de plicht hadden niet alleen formeel, maar ook daadwerkelijk "binnen de muren" te wonen. En of dat nu echte muren waren of bij voorbeeld aarden wallen lijkt mij van geen belang. Verder geloof ik wel, zoals reeds gezegd - en Bootsma maakt dat aannemelijk aan de hand van voorbeelden - dat de woonplicht naderhand wat versoepelde waardoor niet langer werd vastgehouden aan het wonen "binnen de muren", maar dat de borgmannen zich ook elders mochten vestigen, mits zij zich minstens eens in de zes weken "even lieten zien".

Overigens lijkt mij het argument van Bootsma niet overtuigend, waar hij stelt dat de wijbisschop erftins betaalde en "dus" een huis in Goor had, waaruit waarschijnlijk gekonkludeerd zou moeten worden dat zij die geen erftins betaalden "dus" niet in Goor woonden. Tinsen konden namelijk worden afgekocht en in de loop der tijden zelfs geheel in het vergeetboek geraten of, zoals dat heette, ze konden "verbiesteren".⁵⁾

Dan nog iets over de "olde en de nye warve". In artikel 92 anno 1382 van het Register⁶⁾ lezen wij "vrij vertaald" dat de burger Vulbart aan Johan Assinc heeft verkocht het terrein waarop zijn (Vulbart's) schuur (spyker) stond, welke schuur zich bevond "tuschen den olden warven ende den nyen warve". Op dit terrein stond tevens het "plankede" (= houten versterking) en dit laatste bevond zich weer tussen de "berchvrede" (= verdedegingstoren) en genoemde schuur. Verder mocht op dit voor de verdediging van

Goor zo belangrijk punt niet worden gebouwd.

In het Middelnederlandsch handwoordenboek van J. Verdam wordt het woord "warve" onder andere "vertaald" door "dijk". Dat deze dijk een belangrijke rol vervulde bij de stadsverdediging moge blijken uit - zoals Bootsma terecht opmerkt - artikel 9 van het Goorse stadsrecht⁷⁾, waarin de burgers de verplichting hebben "hoir werve omme de stat te maken". Met betrekking tot het begrip "warve" twee opmerkingen.

- 1) In het Register komt een negental keren het woord "Nieuwe Dijk" voor, zij het in diverse schrijfwijzen: Niendyc, Novus Agger, Nyendyc, Nyghendyc. Ten Doesschate - en trouwens ook Bootsma - voelen er wel voor deze dijk in de nieuwe stad te situeren. Ik betwijfel dat en wel om de volgende reden. Ik ga er daarbij van uit dat zowel de "olden" als de "nyen warve" in de oude stad gesitueerd moeten worden. Het lijkt mij namelijk onwaarschijnlijk dat een perceel grond zou worden aangeduid als liggende tussen de "olde warve" (in de oude stad) en de "nyen warve" (in de nieuwe stad). Wanneer nu "warve" identiek zou zijn aan "dyc" en de "warve" zou in de oude stad gesitueerd moeten worden, dan lijkt het mij waarschijnlijk dat dan ook de "Niendyc" in de oude stad moet worden gezocht. Daarmede zou ook de theorie, als zou de nieuwe stad twee poorten rijk zijn geweest (zie onder andere artikel 96 van het Register) - poorten die Van Deventer in het midden van de 16e eeuw al niet meer heeft gezien - naar het rijk der fabelen zijn verwezen⁸⁾.
- 2) Wanneer ik in mijn artikel van april 1987 de vraag opwerp: "Zou hij (de bisschop) toen tot de konklusie kunnen zijn gekomen dat die verdediging niet optimaal te noemen was, noch getalsmatig, noch strategisch?", dan ligt daarin besloten dat er al van een verdediging sprake was, bij voorbeeld in

de vorm van een gracht en een dijk, een "warve", "de olde warve". Niet onmogelijk dat hij die verdediging inderdaad niet optimaal vond, waarom hij een tweede gracht liet graven, waardoor tevens een nieuwe dijk, "de nyen warve", onstond. Op die wijze kwam Vulbart's spyker, alsmede het plenke-de en de berchvrede tussen de beide "warven" te liggen. Vóór deze theorie zou kunnen pleiten het feit dat nog heden ten dage achter de Joodse begraafplaats duidelijk fragmenten van zowel een binnen- als een buitengracht te zien zijn.

Tenslotte nog iets over het "convent", dat Bootsma terloops aanroert. In artikel 49 van het Register lezen wij dat de prior en de sub-prior, alsmede het gemene convent van de Zutfense Dominicanerorde verkocht hebben aan Willame tot Maet een perceel grond te Goor, waarop het "broderhus" heeft gestaan. Het is misschien wel interessant hierop wat nader in te gaan, al heeft het niet direct te maken met de stichting van Goor. Waarschijnlijk enkele jaren vóór 1288 vestigden zich de Dominicanen in Zutfen en bouwden daar een klooster. De middeleeuwse Dominicanen moesten in hun levensonderhoud voorzien door te bedelen. Ieder klooster bezat een begrensd gebied waarbinnen het mocht "opereren". Dit gebied werd termijngebied of kortweg termijn genoemd. Zij die gerechtigd waren de termijn te "bewerken" waren de terminarii en hun bedelwerk werd termineren genoemd. Daar het niet altijd mogelijk was 's avonds "op de basis" terug te keren, werden door de kloosters hier en daar termijnhuizen of broderhusen gesticht, waar de terminarii konden overnachten. Op het Schild heeft dus een termijnhuis gestaan, maar daar het klaarblijkelijk in 1366 al niet meer bestond zal het niet zo heel lang als zodanig hebben gefungeerd⁹.

Ik hoop met mijn artikel een bijdrage te hebben geleverd tot meer kennis van de ontstaansgeschiedenis van Goor. Mocht dat niet het geval zijn, dan rest mij één

troost: de kake die eens het Schild van het middeleeuwse Goor sierde¹⁰ is inmiddels afgebroken, zodat ik geen angst behoef te hebben publiekelijk aan die schandpaal tentoongesteld te worden.

G.J. Geerts

1. A. Buter, Jaarboek Overijssel 1959, 92;
2. A. ten Doesschate, Over den vermoedelijken oorsprong van Goor, in: Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, 54 (1938), 9;
3. Twentse Post 1973, nr. 6, 69;
4. C.J. Snuif, Verzamelde bijdragen tot de geschiedenis van Twenthe, Amsterdam 1930, 245/6;
5. Twentse Post, a.w., 71;
6. J.P. Vredenburg, Het oudste register van de vrijwillige rechtspraak der stad Goor, (1333-1408), Zwolle 1974;
7. A. Telting, Stadsregt van Goor in: Overijsselsche Stad-, Dijk-, en Markerechten; Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, Zwolle 1883, 6-23;
8. Ook uit een drietal andere artikelen uit het register zou naar mij mening kunnen woren geconkludeerd dat de "niendyc" zich in de oude stad bevond. Ik citeer:
artikel 28 (...) Plonyes garden, thegen Huechgen garden over, by den Nyendyke (...) artikel 73 (...) dat Dideric Huch, de stede de by den Have licht (...) artikel 109 (...) de stede de gheleghen ys by Huggen hus ende de Strate (= Steenstraat) (...).
Mijn interpretatie van deze artikelen is dat de Niendyc, gelegen onder andere bij de Have en de Steenstraat (beiden ondubbelzinnig behorende tot de "inventaris" van het oude Schild) gezocht moet worden in de oude stad.
9. S.P. Wolfs o.p., Middeleeuwse Dominicanenkloosters in Nederland, Assen 1984, 4, 5, 387;
10. Vredenburg, a.w., art. 96

Cursussen Oudheidkamer Twente 1988/89

In het winterseizoen 1988-1989 organiseert de Vereniging Oudheidkamer "Twente" voor haar leden en andere belangstellenden, bijvoorbeeld leden van oudheidkundige verenigingen, een vijftal cursussen.

1. Oud schrift voor beginners
2. Oud schrift voor gevorderden
3. Architectuurgeschiedenis
4. Inleiding in de locale en regionale geschiedbeoefening in Overijssel
5. Overijssels recht en rechtsinstellingen

Nadere informatie over deze cursussen wordt aan de leden van de Oudheidkamer Twente toegezonden.

Niet-leden kunnen aanmeldingsformulieren verkrijgen bij de secretaris, Lasondersingel 129-131, 7514 BP Enschede.

Hopende dat u uit het bovenstaande cursusaanbod een keuze kunt maken, zien wij uw aanmelding gaarne tegemoet.

Uit Twickel's keuken

Hieronder volgen nog drie recepten uit het eind 19e eeuwse receptenboek. Wie de rijsttaart voor elkaar krijgt is een meesterkok!

Candeele

Men laat 1,5 lood kaneel op een flesch en een bierglas water zo lang mogelijk trekken, en doet er dan 2 fleschen wijn bij, op iedere 3 eijerdoijers en 5/3 pond suiker, die men eerst samen klopt tot dat het schuimt en in den wijn doet, als hij aan den kook is, moet dus niet koken, daar hij anders te veel van zijn kracht zou verliezen.

Citroenvla

Men neemt voor één assiet: 4 eijeren, 2 met wit, 2 zonder wit, 1/2 lb. (pond) witte suiker, het sap van 4 citroenen, men kan er ook wel iets van de schil in doen: dan 1 glas witte wijn, zet dit samen op het vuur, totdat het stijf wordt.

Rijsttaart

1/4 lb. rijst kookt die ruim half gaar, legt die dan uitgespreid op een aarden schotel, 4 schillen van citroenen aan fijne snippers gesneden kookt die in het water met een weinig zout, tot ze gaar zijn, maar als ze half gaar zijn, giet dan 't water eraf, en doet er versch op met wat suiker, het sap van 8 citroenen, maakt het zoet voor de smaak, maak dan een korst van blom, regenwater, een weinig suiker en boter, moet ze taai zijn, legt de korst dan in de taartpan, doe daarin eerst wat rijst, dan wat citroennat en schillen en zoo aan lagen, tot het ordentelijk vol is, suiker daarover geraspt zoodat men de rijst niet kan zien, dan een deksel met vuur daarop tot de suiker gesmolten is en moet als gehandeliseerd er uitzien, een weinig vuur daaronder.

Drents - Overijsselse bedehuizen

Nieuwsbrief juni 1988

De Stichting Drents-Overijsselse bedehuizen maakt graag van het aanbod van de redactie van " 't Inschrien" gebruik om van nu af aan haar nieuwsbrieven in dit orgaan af te drukken. Aangezien " 't Inschrien" een kwartaalblad is betekent dit voor de donateurs van onze stichting, dat zij per jaar twee keer meer dan tot dusver gebruikelijk bericht van ons zullen ontvangen, hetgeen de band tussen bestuur en donateurs alleen maar zal versterken.

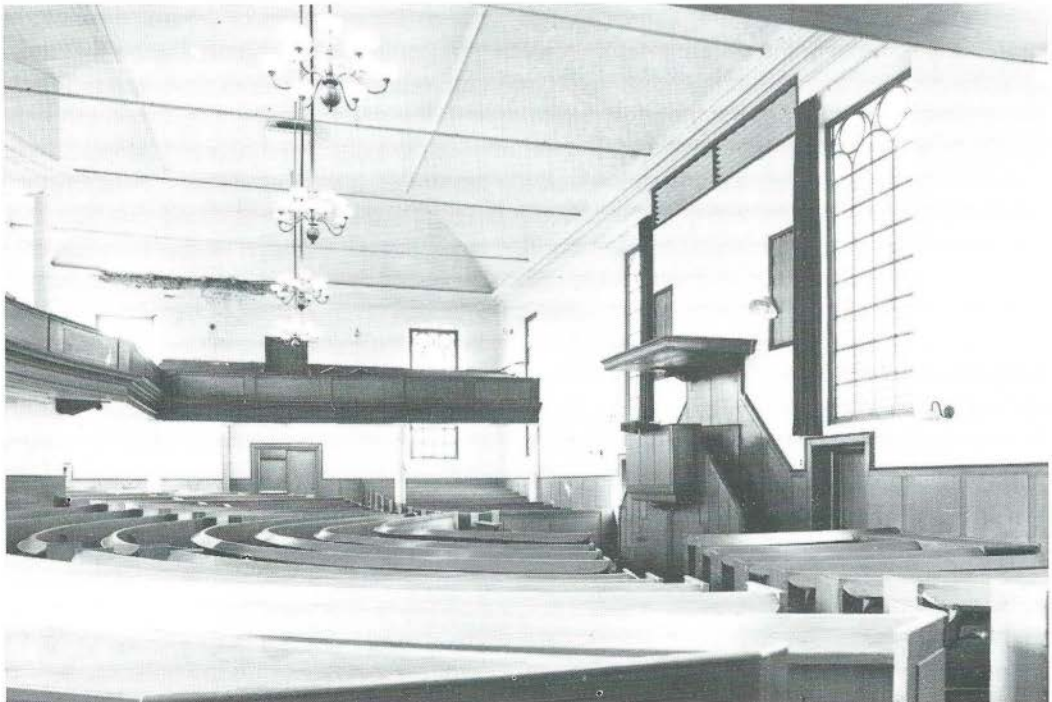
De stichting is 31 maart jl. opgericht. Zij heeft ten doel het zonder winstmerk bevorderen van de belangstelling voor kappen, kerken, kloosters, synagogen en moskeeën uit alle tijden in de provincies Drente en Overijssel alsmede - voor zover

wenselijk geacht - de instandhouding daarvan. De stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door het op eigen initiatief uitgeven van publicaties of het medewerken aan publicaties van derden die betrekking hebben op genoemd doel.

Acties tot behoud

Naar aanleiding van de plannen van de gemeente Hengelo (O) om in de Waterstaatskerk (1837-1840) vier verdiepingen te bouwen teneinde er een aantal gemeentelijke instellingen in onder te brengen heeft de stichting er bij het college van B. en W. op aangedrongen van dit voornemen, dat het interieur van de voormalige kerk volledig zal verknippen, af te zien.

Aan de heer G.M. van Kleef is adhesie betuigd ten aanzien van zijn streven, een koper te vinden voor de buiten gebruik gestelde kerk van de H. Antonius van Padua te Zwartemeer in Drente (eerste steen gelegd 1920, arch. J.H. Sluijmer sr.)

Interieur van de Waterstaatskerk in Hengelo nu (foto: R. Kampan, Almelo)

Cursus

De Oudheidkamer "Twente" organiseert dit najaar en volgend voorjaar een cursus architectuurgeschiedenis. De stof, die de periode bestrijkt van de Romaanse stijl tot en met de moderne architectuur, wordt gedoceerd in zeven lessen (op de zaterdagen 29 okt., 5 nov., 19 nov., 3 dec., 17 dec., 7 jan. en 21 jan.) Deze lessen worden, op één uitzondering na, gegeven in het Rijksmuseum Twenthe, Lasondersingel 129 te Enschede.

De cursus, waarvan de kosten f 85,- bedragen, staat ook open voor donateurs van onze stichting. Belanstellenden kunnen zich opgeven bij de secretaris.

De tweede les, over de Gotiek, zal worden gegeven in Delden. Aansluitend aan deze les, die evenals de andere duurt van 10 tot 12 uur, vindt de jaarvergadering van de stichting plaats. Alle donateurs zijn daarop van harte welkom!

Bent u nog geen donateur? Meldt u dan aan bij de secretaris: Z. Kolks, Fazantstraat 22, 7491 ZJ Delden, tel. 05407-63142. De donatie bedraagt f. 10,- per jaar (excl. publicaties).

Publicaties

De stichting is financieel nog niet in staat om eigen publicaties uit te geven. Daarom ondersteunt zij initiatieven van derden op dit gebied, o.a. door haar donateurs te wijzen op het bestaan van bepaalde uitgaven. Deze uitgaven, die door de donateurs zelf dienen te worden aangeschaft, fungeren als een soort bulletins.

In samenwerking met de stichting zijn tot nogtoe uitgebracht:

De kerken van Delden (besteladres: J. Post, Noordwal 70, 7491 BK Delden, tel. 05407-63814; kosten f. 7,95 excl. verzendkosten).

150 jaar parochie Lonneker (besteladres: H. Löring, Demmerskamp 17, 7524 CL Enschede, tel. 053-355740, kosten f. 15,- excl. verzendkosten). Zojuist verschenen:

Hertme 200 jaar parochie 1788-1988 (29 x 20 cm., 88 blz., met o.a. beschouwingen over de kunsthistorische aspecten en de inventaris van de bestaande St. Stephanuskerk, die gebouwd is in 1902 naar ontwerp van architect Wolter te Riele Gzn.; (besteladres: J. Kemna, Hertmerdwarsweg 23, 7626 LX Hertme, tel. 074-667987, kosten f. 25,- excl. verzendkosten).

De kerkgeschiedenis van Albergen en omstreken (besteladres: mevr. T. Hesselink van der Riet, Floris Radewynsstraat 14, 7665 AS Albergen, tel. 05494-1531, kosten f. 20,- excl. portokosten).

Boek en Blad**De kerkgeschiedenis van Albergen en omstreken**

Eind november 1987 verscheen een boekwerk onder auspiciën van de Stichting Heemkunde Albergen over de kerkgeschiedenis van Albergen en omgeving.

Voor deze uitgave tekenden een aantal leden van voornoemde Stichting met als stuwende kracht mevrouw T. Hesselink - van der Riet die ook de tekst en samenstelling verzorgde.

In 24 hoofdstukken is de parochiële geschiedenis in al haar facetten minitieuus weergegeven.

Bij een inwoner van Albergen ontdekte men de complete boekhouding over de bouw van het kerkhuis te Albergen van 1786 tot en met 1788.

Deze boekhouding is integraal in de uitgave opgenomen.

Dit kerkje, waar op 2 december 1787 de eerste mis met predicatie plaatsvond, werd in 1841 tot waterstaatskerk verbouwd.

Het eerste godshuis, de buurkapel in 't Klooster, werd in 1372 geconsacreerd en genoot bescherming van 11000 Maagden.

De bediening van de kapel geschiedde vanuit de moederkerk Ootmarsum.

In het gedeelte over de kapel van de havezathe Herinckhave wordt melding gemaakt van een oude legende:

"wanneer de kapel wordt verlicht door een weerspiegeling van het maanlicht in de gracht, zal dezelfde nacht iemand uit de buurtschap sterven".

Ook onderwerpen als Kroezeboom, Geestelijkheid, Kerk- en Lijkwegen passeren de revue met als afronding de geschiedenis van de Heilige Pancratius, het huidige kerkgebouw in Albergen, waar op 26 juli 1955 de consecratie geschiedde. Daarna werd het oude waterstaatskerkje, het "witte kerkje" zoals ouderen het nog gekend hebben, afgebroken.

Een afbeelding hiervan, hoe kan het ook anders, siert de omslag van het boekwerk.

Met duidelijke tekeningen, kaarten, foto's en bronnenmateriaal geeft het boek goede informatie over het wel en wee van een stukje kerkgeschiedenis in Twente.

De uitgave verscheen als deel 4 in de serie Twentse Kerken, Moskeeën en Synagogen.

De prijs is f. 20,-

H.A.K.

Gehoord en gelezen

Couranten

De Twentse roggebouw

Op vrijdag 21 oktober 1988 geeft de Stichting Heemkunde Albergen (gem. Tubbergen) een vertaalde herdruk uit van de Twentse roggebouw uit 1817 door C.M.F. von Bönninghausen, geboren op de havezathe Herinkhave te Fleringen (gem. Tubbergen).

Von Bönninghausen's beschrijving van de Twentse landbouw in het begin van de 19e eeuw is een goed voorbeeld van de vele, zogenaamde 'statistieke', beschrijvingen welke er in die periode over de verschillende delen van Nederland verschenen. Het verhaal licht ons gedetailleerd in over de aard en het technisch functioneren van het agrarisch bedrijf in Twente. Steeds sterker groeit het besef dat de landbouw op de Oost-Nederlandse zandgronden in het verleden van streek tot streek meer verschilde dan lange tijd werd aangenomen.

Voor de vertaling zorgden drs. J.B. Schildkamp i.s.m. H.A. te Riet van de Twente Akademie te Borne. De publicatie wordt voorzien van een inleiding door dr. J. Bieleman (1949), die als universitair docent werkzaam is bij de vakgroep Agrarische Geschiedenis van de Landbouwniversiteit in Wageningen. Hij promoveerde in 1987 op een onderzoek naar de geschiedenis van de Drentse landbouw in de periode 1600-1910. In de inleiding maakt hij een vergelijking tussen de Twentse roggebouw ten tijden van Von Bönninghausen en de verdere ontwikkelingen in de landbouw in de 19e eeuw. Dr. Friedrich Kottwitz uit Nortrup (Dld) beschrijft het leven van Von Bönninghausen.

De uitgave die voorzien is van vele nog niet eerder gepubliceerde foto's en tekeningen is voor f 10,- (exclusief porto), verkrijgbaar bij de boekhandel en de bovengenoemde stichting en de Vereniging voor Landbouwgeschiedenis, Boschstraat 73, 6211 AV Maastricht. Ter gelegenheid hiervan wordt een tentoonstelling ingericht en worden dia's en foto's vertoond van de traditionele roggebouw, zoals die in Albergen in 1988 nog plaats vindt.

De tentoonstelling in zaal Morshuis te Albergen is geopend; vr. 21 okt.: 20.00 uur - 22.00 uur
zo. 23 okt.: 11.00 uur - 17.00 uur.

Inlichtingen bij het secretariaat: Floris Radewijns-straat 14, 7665 AS Albergen, tel. 05494-1531.

Tubantia/Dagblad van het Oosten 1988

5.3 Bakkerij- en ijsmuseum als monument voor Gerit 'Caracao' Valk (Hellendoorn); 5.3 Tollen bij Vedroa's Pille voor twee cent per stuk (Rijssen); 15.3 Rijssen wachtte 18 jaar op eerste bewaarschool; 19.3 Voor 'ons' was er in Münster maar 'n bijrol; 23.3 Twee oude kerkhoven worden nu stadspark (Enschede); 25.3 Kunstcollectie Rabbers blijft bewaard; 26.3 Joods tehuis sluit, voor de eeuwigheid; 29.3 Moeilijke tijden voor Christelijke school (Enter); 30.3 Permanente expositie in de molen van Bels; 1.4 Archief havezathe Herinckhave ontsloten; 20.4 Smidn Eane dankt naam aan smid Jan Smit (Rijssen); 21.4 Restauratie Twickel na vier jaar klaar; 27.4 Salomonsons sloegen een eeuw geleden vleugels uit in Nijverdal; 14.5 Oeros, het wilde rund stamvader van de koe; 16.5 Oostendorper molen draait weer; 16.5 Kerktoren bijna bij de tijd (Glanerbrug); 24.5 Burgemeester Mulder bij opening van landbouwmuseum Erve Nijhof: Stedeke heeft het en Diepenheimers doen het'; 20.5 Watermolen Herinckhave krijgt weer een waterrad; 28.5 In Twente is nog nooit een heks op de brandstapel gestorven; 30.5 Toen Duitse paters uit Glanerbrug de zielzorg bedreven; 1.6 Industriemuseum (Hengelo) nu ook geopend voor het publiek; 4.6 Gebruiken van vroeger rond dood en rouw;

Serie Hammer Historie:

12.3 Licht uit, spot aan voor Julianaschool; 19.3 Ganzenmars vroeger route naar Hardenberg; 26.3 De Geerdijkse molen van Tinselboer; 9.4 De lotgevallen van de Hammer 'piepe'; 16.4 Vroomshoops oudste gedenksteen verdwenen; 14.5 Boscomplex De Zandstuve in een notedop; 27.5 Turfstrooifabriek aan Vroomshoopse Kalkwijk.

Serie Op wind of waterkracht:

21.5 Mander was vroeger centrum van de Twentse papierindustrie; 28.5 Molen van Frans: een papiermolen wordt korenmolen; 4.6 Cichorei was vroeger vervanging voor de dure koffie.

Twentsche Courant 1988

19.3 Rijksmuseum Twenthe. Opslagplaats van Twente's verleden; 19.3 Joods leven in oost-Nederland lijkt een stille dood te sterven; 23.3 Oude begraafplaatsen veranderen in parkjes (Enschede); 1.4 Pasen vol activiteit naast traditionele vuren; 5.4 Paastradities springlevend; 16.4 Het landgoed Twicklo; 22.4 Knuppelweg bevestigt eeuwenoude Hanzefunctie (Delden); 3.5 Denekamp eert Joodse burgers met monument; 6.5 De tweede jeugd van de Oostendorper Watermolen; 13.5 Burgemeester

opent op 21 mei landbouwmuseum Diepenheim; 16.5 Haaksbergse waterradmolen herrijst als Phoenix uit de as; 16.5 Oostendorper waterradmolen werkt weer; 18.5 Restauratie Houtzaagmolen begint eind deze week al (Twickel); 21.5 Her Rijssen der vaderen (1); 2.4 Landbouwmuseum geopend (Diepenheim); 28.5 Historie klooster Glanerbrug weerspiegelt woelige periode; 28.5 Heim: museum van de nette armoede (Hengelo).

Tijdschriften

Na telefonisch overleg te raadplegen in de bibliotheek van de Oudheidkamer Twente.

Aold-Hoksebarge, 1988, no. 2.

F.G.M. Gebbink-Broekhuis, *De taal van Haaksbergen (LXXVI), Berend te Lintelo (33)*, p. 1331.
 W.E. ten Asbroek e.a., *Woningen in de Sondershoek (2)*, p. 1332-1335.
 W.E. ten Asbroek, J.G.L. Overbeeke, *Harmolle in Buurse (2)*, p. 1335-1339.
 W.E. ten Asbroek, J.G.L. Overbeeke, *De Eijsinks in Haaksbergen (8); Eijsinks in de Moriaan*, p. 1339-1344.

Heemkunde, gem. Weerselo, 1987, no. 25.

E. Bos-Hermelink, *Wijkverpleegster op het platteland (4)*, p. 14-16.
 J. Koek, *Lotgevallen van een naam in 830 jaar* (hazvate Hoikink), p. 17-18.
 L. Blenke, *Weerselo en zijn spoorlijn (1)*, p. 20-23.
 G.W. Vrielink, *Het ontstaan van Dulder*, p. 24-25.
 H. Engelbertink, *Marke Rossum (23), 1701-1705*, p. 26-28.

't Onderschoer, Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp, 1988, no. 1.

G. van Zadelhoff, *De gezondheidszorg in Denekamp in de oorlogsjaren (V)*, p. 23-26.
 J.J.A. Broekhuis, *Brooduitdeling op de Ageler Es*, p. 27-30.
 S. Wynia, *Herinneringen aan de openbare lagere school te Denekamp*, p. 37-40.
 E. Bos-Hermelink, *Wijkverpleegster op het platteland (XX)*, p. 41-44.
 H. Asma, *Het vooroorlogse joodse leven in Denekamp*, p. 45-48.
 H. Asma, *75 jaar zusters Franciscanessen in dorp Denekamp*, p. 53-58.
 H. Boink e.a., *Onze straatnamen*, p. 59 e.v.

'n Sloopsteen, Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, 1988, no. 13.

J. Wiefker, *Verdwenen boerderijen in Lonneker (1)*, p. 3-4.
 F.A. Jacobs, *De N.V. Enschedese ijsfabriek*, p. 5-7.
 H. Dalenoort, *Het beheer van de kerkelijke goederen door de geërfde kerkmeesters van de Grote Kerk te Enschede (1772-1818)*, p. 8-10.
 G.M. Spee-Kolkhuis Tanke, *Bankier Blijdenstijn jr. laat juweeltjes na*, p. 11-13.
 T. Wiegman, *De politie had het moeilijk*, p. 15.
 J.W. Keiser, *Eeuwenoude schuur van De Tijdplaats herbouwd in Abraham Ledeboerpark*, p. 2, p. 17.
 T. Wiegman, *De Reudinkmolen*, p. 19.

Twente Genealogisch, Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Twente, 1988, no. 2.

A.F. de Jongeburcht, *Van kolonisten en kanaalgravers*, p. 22-24.
Kwartierstraat Van der Aa, p. 25-26.
 A.F. de Jongebrucht, *Negen kinderen en een huwelijk of hoe zit dat nu?*, p. 27.
 E.G. Geerdink-van der Worp, *Stoppelhanen*, p. 28-30.

Twickel Bulletin, Vereniging vrienden van Twickel, 1988, no. 1.

W.J. Bitter, *1845 den 15 julij* (reisverhaal van de huismeester van Twickel), p. 15-21.
 G.F. Lucas-de Boer, *Lucas de Boer*, p. 23-25.

A. Bonzet **SPECIAAL BOEKBINDERIJ**

DE OSSENBOER 44 - ENSCHEDE
tel 053-314069

**OOK UW BINDWERK
IS BIJ ONS WELKOM**

Wij zijn een niet te grote
binderij waar kwaliteit
en service nog
mogelijk is

Gespecialiseerde handboekbinderij

voor particuliere- en rijksopdrachten.

Levering franco door geheel Nederland

Kleine tot grote oplagen - speciale opdrachten.

Een Inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Kopij Inzenden aan:

J.J.H. Meijer, Olde Meulenweg 2, 7554 RL Hengelo, tel. 074-912851

Redactie: J.J.H. Meijer, Hengelo, eindredacteur

A.J. Brunt, Delden

A. Buter, Borne

H.H. Hagens, Almelo

H.A. Kleerebezem, Borne

J. Overbeeke, Haaksbergen

M. Paskamp-van Santen, Mander

Administratie:

't Inschrien, p/a Rijksmuseum Twente

Lasondersingel 129, 7514 BP Enschede

Postrekening nr. 832196 t.n.v. de penningmeester v.d. Oudheidkamer Twente

Bank: Algemene Bank Nederland N.V., Enschede rek. nr. 59.27.45.651

Abonnementsprijs f 15,- per jaar

Losse nummers f 5,- (exclusief portokosten).

Uitgave van de Vereniging Oudheidkamer 'Twente'

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie